

Kvinnurnar í Føroyingasøgu

Føroyingasøga er - eins og íslendingasøgur - skaldskapur, sum sigur frá hendingum, ið eru farnar fram tvær, trýggjar ella fyra øldir frammanundan, at søgan er niðurskrivað. Óivað hava høvundarnir verið ávirkaðir av síni egnu tíð og umhvørvi og sjálvsagt eisini av tí bókmentaliga ráki, ið hevur verið frammi tá. Kunnu hesar søgur so siga okkum nakað um veruligu kvinnurnar, ið livdu í víkingatíð?

MYNDIR: Haldane Joensen

MARJUN ARGE SIMONSEN

Føroyingasøga er elsta og einasta heimild um søgu føroyinga í víkingaöld. Hon fevnir um tíðarskeiðið frá landnámi o.u. 800 til o.u. 1050, og mett verður, at hon er skrivað í Íslandi um 1200. Hóast hon má metast sum skaldskapur, so nýta søgufrøðingar hana lutvíst sum søguligt grundarlag. Føroyingasøga snýr seg í høvuðsheitum um kristningina av Føroyum, og hvussu Føroyar komu undir norskt vald. Í hesi grein fari eg at siga eitt sindur um kvinnurnar í Føroyingasøgu, hvønn týdning tær hava fyri søgugongdina, og um kvinnulýsingarnar kunnu siga okkum nakað um kvinnurnar, ið livdu tá á døgum.

Tekstslag

Føroyingasøga er serstøk í listarligari dygd, og hevur hon síni serligu eyðkenni, men bókmentasøguliga er ikki gjørligt greidliga at bólka hana annaðhvørt sum íslendingasøgu ella sum kongasøgu. Hon verður mett at liggja miðskeiðis millum hesi bæði tekstsløg. Føroyingasøga sigur nógv frá norskum jallum og kongum - Hákuni jalli, Ólavi Trygvasyni og Ólavi Haraldsyni - men kortini snýr hon seg í høvudsheitum um stríð millum høvdingar; tískil hevur hon eisini nógvan líkskap við íslendingasøgur, ið snúgv seg fyrst og fremst um ættarstríð. Til dømis sum í Njáls søgu, Laxdøla søgu og Eyrbyggja søgu.

Kvinnurnar í Føroyingasøgu

Tær kvinnur, ið verða umrøddar í Føroyingasøgu, eru: Eyð hin Djúphugaða (ættmóðir gøtuskeggja), Guðrun (kona Torbjarnar gøtuskegg, móðir Tróndar), Guðrið (kona Havgríms), Cecilia (frilla Brestis), Tóra (frilla Beinis), Ragnhild (kona Úlvs, móðir Turiðar), Turið (kona Sigmunds), Íðun (móðir Ragnhildar), Torgerð Hørðabrúður (heiðin kvinna, ið Hákun fekk ringin frá, ið hann gav Sigmundi), Tóra (dóttir Sigmunds), Birna (kona Tórhals, giftist seinni við Sjúrdi Tollakssyni), Alfíva (móðir Sveins kongs), Guðrun (dóttir Tróndar í Gøtu), Torbera (kona Torvalds, giftist seinni við Geyta reyða). Harumframt verða einstakar ónevndar kvinnur umrøddar, t.d. móðir Ólavs Trygvasonar.

Tóra og Turið

Kvinnuskepnurnar í Føroyingasøgu eru ikki serliga sjónskar, men hava tó í støðum stóran týðning fyrri hendingagongdina. Tær, ið hava størstan leiklut í søguni, eru megnarkvinnurnar, Turið megineinkja, ið er eitt satt konubrot, og dóttirin, sum í snildleika og viti ikki stendur aftan fyrri sjálvan Gøtu-Trónd.

Tóra verður lýst sum ein áhugaverd persón-

menska. Greitt verður frá henni á henda hátt: „Hesi vóru børn hjá Sigmundi og Turið: Tóra, dóttir teirra, var elst, hon var fødd á fjallinum. Hon var stór og manslig og ikki serstaka vøkur; tað tókti øllum longu á ungum aldri, at hon fór at vera vitug ...“ (bls. 82). Hon er sostatt ikki serliga vøkur, men hon er klók. Tað óvanliga við henni er, at hon hevur ongan vakurleika, ið kann vera henni til nyttu. Men Tóra er tann einasti persónurin í Føroyingasøgu, ið kann sigra yvir Tróndi, - tí hon er eins klók og sterk sum Tróndur. Tað kemur greidliga til sjóndar, tá ið hon játtar Tróndi at fostra son sín Sigmund. Tá ið Tróndur býður Leivi barnfostur,

svarar Leivur, at fyrri barnfostrinum skal Tóra ráða. Hetta sýnir, at Leivur hevur virðing fyrri konu síni, og Tóra er gløgg, - hon sær Trónd sum ein virðiligan mótstøðumann, og er hon sinnað til at lata Trónd fostra sonin ... „tí nógv, tykir mær, Tróndur hevur fram um aðrar menn“ sigur hon (bls. 119). Tá ið Tróndur fekk son teirra til fosturs, læt hann dreingin sova hjá sær um náttina. Hetta vardi hann móti tí hevnd, ið hann væntaði, at Tóra hevði ætlanir um. Men tá ið møðgurnar gera seg til reiðar at hevna dráp Leivs Tórissonar, megnar Tóra at fáa dreingin aftur frá Tróndi frammanundan, so hann ikki verður fyrri meini. Eyðsæð er, at í henni hevur Tróndur funnið sín yvirmann.

Turið húsfrú verður lýst sum ein sterk og djørv kvinna, eitt nú á bls. 89-90, tá ið Tróndur kemur til garðin, og hon tekur vápn í hond eins og maður: „teir Sigmundur leypa skjótt til vápnini, allir sum har vóru. Turið húsfrúin tekur til vápna og er ikki minni dugandi enn ein og hvør kallmaður.“ Hetta er avgjørt ein positiv lýsing, at hon tekur til vápna og ber seg sum ein maður, sjálv um kvinnur ikki høvdu

loyvi at bera vápn tá á dögum. Sögan heldur fram, og Sigmundur doyr, og her verður Turið umrødd við stórari virðing: „Turið húsfrú, ið síðan var kallað megininkja, sat á búgvi sínum í Skúvoy eftir Sigmund húsbónda sín. Har vuku upp børn teirra, og vóru tey øll evnalig“ (bls. 95). Heitið Turið megininkja, ið merkir ‘tann mikla einkjan’, sýnir hennara stórleika. Bo Almquist sigur um lýsingina av Turið og Tóru í innganginum til Färingasagan: „Med inträngande psykologisk skarpblick är också sagans storvulna och dådkraftiga kvinnogestalter tecknade“ (bls. 56).

Aðrar kvinnur

Tvær kvinnur, ið vit ikki fáa nógvar upplýsingar um, eru Cecilia og Tóra, ið vóru frillur hjá ávikavist Bresti og Beini. At vera frilla var ein viðurkend støða hjá kvinnum. Henda støða hevur verið nakað lægri enn hjá giftum kvinnum, men frillurnar vóru ikki ósjónligar ella fjaldar í samfelagnum. Eisini í íslendingasögum hava frillur hesa støðu. Hesar kvinnur hava somuleiðis eina viðurkenda støðu í samfelagnum.

Um Cecilíu verður upplýst, at hon er norrøn av ætt. Orsökina til, at tað verður nevnt, er, at navnið Cecilia er ónorrønt navn, og tað er forvitnisligt í sjálvum sær. Cecilia er halgimennisnavn, ið hevur verið sera væl umtókt sum kvinnunavn í kristnari tíð. Jóhan Hendrik W. Poulsen sigur í grein síni *Fólkanøvn í Føroyum*, at navnið Cecilia í Føroyingasøgu er elsta dømið um hetta navn í Norðurlondum. Eisini sigur hann, at navnið kann vera komið úr kristnum landi sunnan um hav. Kundi hetta bent á kristindóm í Skúvoy, ið hevur verið undan kristindóminum, ið Sigmundur boðaði? Hesin kristindómur kann vera komin sunnan úr keltiskum londum fyri ár 1000. Navnið á Gilla lögmanni bendir eisini tann vegin. Gilli er keltiskt navn; tað er eisini kristið navn, og tað merkir ‘tænari (Krists)’. Ein onnur hugsan kundi sjálvandi verið, at høvundurin hevur verið ávirkaður av síni samtíð og teimum nøvnum, ið vórðu nýtt, tá ið hann festi søguna á blað.

Frilla Beinis ber navnið Tóra, ið er drigið av navninum hjá Tóri, ið var heidni høvuðsguðurin. Somuleiðis er við nøvnum Turið, Torgerð og Torbera.

Eisini er at nevna dóttur Tróndar uttan fyri hjúnalag. Hon er nevnd Guðrun, og eftir umrøðuni at døma er hon viðurkend sum dóttir hansara. Guðrun verður bert einaferð nevnd (bls. 120) í sambandi við, at sagt verður frá, at Tróndur var ikki giftur maður. Guðrun kemur síðan ikki fyri aftur í søguni.

Brotið um Torgerð Hørðabrúður er sera forvitnisligt. Torgerð er heidni kvinna, móguliga prestinna, ið fær stóra virðing frá Hákuni jalli.

Hann sigur seg hava sett alla trúgv sína til hennara. Í hovinum blakar hann seg niður fyri fótur hennara, enntá tvær reisir, hetta til at hon skal geva Sigmundi ringin, ið hon hevur á arminum. At enda fær hann ringin og gevur Sigmundi hann. „Jallurin fær Sigmundi ringin og mælti so, at henda ring skuldi Sigmundur aldri skiljast við, og tað lovaði hann“ (bls. 56). Hetta er byrjanin til tað, ið til síðst gjørdi enda á Sigmundi Brestissyni. Sigmundur doyði, tí Torgrímur illi var so grammur eftir gullringinum, at hann tók lívið av Sigmundi. Eisini gjørdist Ólavur kongur vreiður inn á Sigmund, tí hann vildi ikki lata honum ringin. Summir granskarar vilja vera við, at ringurin verður til vanlukku fyri Sigmund, tí hann fekk hann frá Hákuni jalli, ið var heiðin. Ringurin umboðar klovn-ingin, ið kemur í, tá ið Sigmundur skiftir trúgv. Hann missir vinir sínar, ið hann hevði, áðrenn hann tók við kristnari trúgv. Ringurin er sostatt eitt vannlukkutekin, tí av honum fann Sigmundur sín bana.

Í Føroyingasøgu finna vit eisini ábendingar um, hvussu ymisliga støðu kvinnurnar høvdu í hjúnalagnum. Eitt nú er eitt dømi um, hvussu kvinna kann skúgva húsbónda sín til viks, so at hon sleppur at ráða í øllum heima. Tað verður sagt um Birnu, ið var gift við tí gamla Tórhalli, at hon varð givin honum fyri ríkidømi. Tað man vera so at skilja, at hon er vorðin gift við honum, tí hann var ríkur. Men Birna er ráðarík („hon var ráðarík og príð kona“) (bls. 120), og hon fær sín vilja ígjøgnum, tá ið um ræður í stórmálum, serstakliga tá ið Sjúrdur býður Tórhalli, at teir skulu hava búgvini í felag („Tórhallur verður nú skúgvaður til viks og lítið virður, so at Sjúrdur og Birna ráða nú øllum, sum tey vilja“) (bls. 121). Tórhallur verður eisini hanreiur, og tá ið hann verður dripin á heldur illgrunaverdan hátt, giftast Birna og Sjúrdur, og tey leggja búgv síni saman.

Søgan um Torberu og Geyta reyða er sera lík hesum. Tey lögdu eisini ástir saman, sjálvt um Torbera var gift, men síðan verður maðurin dripin á illgrunasaman hátt, og Torbera og Geyti giftast.

Kvinnurnar eggja monnunum til

Til samanburðar við ávísar íslendingasøgur kann verða nevnt, at har hava kvinnurnar leiklut, ið er rættiliga líkur tí hjá kvinnunum í Føroyingasøgu, men sigast má, at tær eru nakað sjónskari enn í Føroyingasøgu. Verður borið saman við kongasøgur, so hava kvinnurnar ein sera lítlan leiklut í hesum tekstslagi; tær eru nærur ósjónligar.

Kvinnurnar í íslendingasøgum stíga fram sum sterkar stoltar kvinnur, ið hava stóra ávirkan á hendingagongdina. Hetta sæst sera væl t.d. í Njáls søgu. Hóast kvinnurnar ikki sjálvar hevna og drepa, so eru tær aftanfyrir og eggja

monnunum til, tá ið ættaræran skal verjast, og tá ið órættur skal hevna. Kvinnurnar í Njáls søgu eggja monnunum til hevnd og dráp. Í einstøkum førum krevja tær blóðhevnd, sjálvt um menninir vilja krevja mannabøtur. Tað ber til at siga, at leikluturin hjá kvinnunum er at birta uppundir. Tær syrgja fyri, at ættaræran verður hildin í hevnd.

Hetta sama síggja vit í Føroyingasøgu. Í fyrsta lagi tá ið Tróndur kemur til Tóru Sigmundsdóttur at bera upp bønarorð fyri Leiv. Hon er snarráðin og leggur treytir á, um hann vil hava hana til konu. Hann skal gera eið upp á, at hann ikki var faðir hennara at bana, og hann skal finna banamannin og hevna faðir-drápið. Síðan kunnu tey gera sættir sínámillum, sigur hon. Hon fær vilja sín, og á henda hátt fær hon faðir sín hevndan og giftist síðan við Leivi. Eisini ber til at siga, at hevði hon ikki verið so gløgg at giftst við Leivi, hevði ætt hennara kanska ikki at enda sigrað í ættarstríðnum, men verið tann minni menta. Í øðrum lagi tá ið Leivur Tórisson verður dripin. Her vilja møðgurnar Turið og Tóra hava hevnd, tær ganga á Leiv Øssursson og brigsla honum, at hann ikki hevur viljað hevnt skommina. Tær sýna honum illvilja og fíggingsskap. Leivur letur hetta ikki við seg koma; hann hevur ógvuliga gott tol við teimum. Men hetta hjálpir einki, nú siga tær, at tol hansara kemur av, at hann er ein bloyta og letingur. Hesin ágangur á Leiv batnar ikki, fyrr enn Sigmundur talar við Turið í dreymi og biður tær vera blíðari við Leiv, tí hann mundi fara at megna at hevna

skommina. Tá blíðkast tær, men eyðsæð er, at „handan tjældini“ hava kvinnurnar eina makt, ið tær nýta til fulnar.

Her sæst, at tað er skommin, ið er so ring at bera. Og skommin má verða hevnd, tí hon er ov tung hjá kvinnunum at bera. Hetta sæst eisini seinni, tá ið Sjúrdur ber upp bønarorð fyri Turið. Her spyr hon dóttur sína til ráðs, og Tóra sigur, at ikki skal hon vísa hesum frá sær, um hon ræður, „um so er, at tygum er nakað í huga at roynd at hevna ta skomm, sum okkum hevur verið gjørd, og ikki er annað betri agn enn hetta til at draga teir“ (bls. 132-133). Her sæst eisini, at Tóra leggur stóran dent á, at skommin má hevndast.

Skiligt er, at har ið tær týðningarmestu hendingarnar eru og týðandi avgerðirnar verða tiknar, t.e. á tingi, í bardaga, har eru kvinnurnar ikki við. Tað eru menninir, sum í høvuðsheitum stýra og ráða, - tað eru teir, ið sum heild eiga ognirnar og hava valdið. Kortini eru kvinnurnar ikki uttan ávirkan á hendingarnar. Tær gera seg galdandi á øðrvísi hátt, ávirka menninar, tá ið tær eru misnøgdar ella ynskja hevnd.

Leikluturin hjá Ragnhild og Turið

Ein avgerandi leiklutur hava møðgurnar Ragnhild og Turið, tá ið Sigmundur og Tórir villast í fjøllunum í Noregi. Tað ber til at siga, at tær bjarga lívinum á teimum báðum, tí tá høvdu teir ligið úti mong samdøgur matleysir. Sigmundur strevar seg fram við tí fyrilagsta Tóri á bakinum, tá ið teir langt um leingi finna ein

garð har í oyðuni. Tá eru møðgurnar einsamallar heima, tær taka sær av teimum, geva teimum turr klæði og geva teimum at eta. Húsbóndin Úlvur, ið seinni kemur heim, er ikki blíður um hetta, men Ragnhild sigur: „Ikki nenti eg ... at so vænir unglingar skulu doyggja her hjá húsum okkara“ (bls. 27). Tað eydnast síðan kvinnunum at sannføra Úlv um, at dreingirnir skulu sleppa at verða verandi um náttina. Úlvur sigur enn tá: „Tað tykir mær, at konufólkini vilja, at tit skulu hvíla tykkum her í dag, um tit halda tað vera best“ (bls. 27). Og dagin eftir sigur hann, at teir kunnu sleppa at dvølja har um veturin, tí „Konufólkunum dámar tykkum væl, ...“ (bls. 27). Einki er at ivast í, at kvinnurnar hava allan heiðurin av, at Sigmundur og Tórir sleppa at dvølja har og sleppa undan at doyggja úti.

Øðrvísi kvinnu- og kærleiksáskoðan

Verður hugt at kvinnulýsingunum í síni heild, og hvønn týðning kvinnurnar hava í søguni, so sæst, at í seinni helvt av Føroyingasøgu er kvinnan rættiliga virkin í hendingagongdini. Bera vit saman við fyrsta triðing av søguni, so verður kvinnan lýst nakað øðrvísi, tó at kvinnur í einum staði hava stóran týðning fyri hendingagongdina. Hesin partur av søguni er eyðkendur av ævintýramotivum, og hetta ávirkar eisini kvinnuuppfatanina.

Kvinnurnar eru fríðar í ásjón og umsorganarfullar, t.d. verður sagt um Ragnhild og Turið: „báðar vóru tær fríðar í ásjón“ (bls. 26). Tað ber til at siga, at kvinnuidealið í hesum partinum sýnir eina sera umsorganarfulla og lagaliga kvinnutýpu, ið stendur í sera stórum mótsetningi til kvinnuidealið í íslendingasøgum. Har er kvinnan ikki eftirlátlig og undirbrotlig. Kvinnuidealið í hesum partinum av Føroyingasøgu er sum sagt ævintýrakent, og tað minnir eisini um kristna kvinnuidealið, ið seinni kom úr Miðjarðarhavslondum við kristningini.

Her kunnu vit bera saman við seinna part av Føroyingasøgu, partin tá ið Tóra er vaksin. Hon er ikki vøkur, men hon er sjálvstøðug og ráðaklók. Vit hava her eina positiva lýsing av eini kvinnu, ið ikki er vøkur. Slíkar lýsingar eru ikki óvanligar í íslendingasøgum, ið eru realistiskar bókmentir. Sum móðir hennara, Turið, verður lýst í fyrsta parti av søguni, so stendur dóttirin í stórum mótsetningi til hennara.

Her kann verða nevnt, at í søguni verða kvinnur bert nevndar á 42 av teimum 142 blaðsíðunum (í týðing eftir Bjarna Niclasen) í mun til, at menn verða nevndir á hvørjari síðu. Tær verða sostatt bert umrøddar á sløkum triðing av bókar síðunum. So eyðsæð er, at kvinnurnar ikki standa fremst í søgugongdini, men hóast tað, so hava tær í støðum avgerandi týðning fyri hendingagongdina. Sum áður nevnt, verða Turið Sigmundseinkja og Tóra

Sigmundsdóttir lýstar sum sterkar og sjálvstøðugar. Umframt tær, Birnu, Torberu og Torgerð Hørðabrúður, so verða hinar kvinnurnar í bókini bert nevndar, tá ið tær verða umrøddar í eginleika sínum sum hjúnafelegar, frillur, datur ella møður.

Kallmannasamfelag

Kvinnurnar í víkingatíð høvdu ikki ein rætt, sum tær beinleiðis kundu fáa fyrimun av. Bert tær kvinnur, ið høvdu eina sterka persónmensku og vóru av stórbærari ætt, kundu fáa stóra ávirkan. Men tær fríbornu kvinnurnar í søguöld høvdu meira vald og mæti, enn kvinnurnar fóru at fáa í nógvar øldir frameftir. Prísurin fyri hetta mæti var, at ættin avgjórði giftarmálið fyri kvinnurnar. Giftarmálið varð fatað sum ein samgonga millum ættirnar. Her mátti kvinnan lúta, sjálvt um hon sjálf var ímóti giftuni. Tess hægri ein kvinna var í tign, tess meiri varð hon nýtt sum ein finna í maktspælinum hjá faðir, brøðrum ella synum. Ein einkja kundi festa seg sjálva, men var ein maður í ættini, so hevði hann til eina og hvørja tíð rætt til at taka ræðið yvir ognum hennara. So hóast kvinnurnar høvdu ávirkan, so var hetta eitt kallmannasamfelag út í æsir. Men Preben Meulengracht Sørensen, ið hevur granskað íslendingasøgur neyvliga, vísir á, at kvinnurnar í víkingatíð vóru ikki kúgaðar. Heldur ikki sjálvt um ættin skuldi avgera, hvønn húsbónda tann unga kvinnan skuldi hava. Hjúnafelegheit høyrði til viðurskiptini hjá ættini, tí tað hevði alstóran týdning fyri vælferðina hjá ættini, hvønn hon fekk til mann, og áhugamálini hjá kvinnuni vóru tey somu sum tey hjá ættini. Tað var at røkja áhugamál kvinnunnar at finna henni ein mann, ið var henni javnbörin í tign og ætt, og sum hevði góðar eginleikar.

Týdning fekk kvinnan tó ikki, fyrr enn hon giftist. Tann ógifta kvinnan hevði lítlan týdning í samfelagnum, og í íslendingasøgum er hon rættiliga ósjónlig. Eftir lógini hevði unga ógifta kvinnan ongan avgerðarrætt í sambandi við giftarmál sítt, og einkjur høvdu bert avmarkaða ávirkan á, hvønn tær fingtu til mann. Hetta sæst eisini aftur í íslendingasøgum, og har geldur tað eisini, at verður kvinna gift móti sínum vilja ella fær mann, ið ikki er henni javnbörin, so gongur hjúnafelegheit illa.

Her kunnu vit bera saman við Føroyingasøgu, har ið Tóra Sigmundsdóttir sjálf avger, um hon vil hava Leiv Øssursson og sjálf setur treytirnar fyri hesum hjúnafelegheit. Hetta sýnir eina sera sjálvstøðuga unga kvinnu, tí eftir røttum skuldi tað verið elsti maður í ættini, ið tók eina slíka avgerð. Eisini Turið megineinkja sýnist sera klók og sjálvstøðug, ikki minst tá ið hon leggur ráð saman við dóttirini at lást vilja giftast við Sjúrdi, men hetta er bert ráðagerð at fáa hevnt Sigmund, mann sín. Her má sigast, at tað er Tóra, ið er tann, ið løðir.

Myndirnar eru av áseymaðum veggjaldi við brotum úr Føroyingasøgu. Tað eru systurnar Petra (1904-1990) og Beata Petersen (1911-1991) úr Koytu á Sandi, ið hava seymað. Arthur Waag, lækni, átti veggjaldið. Hann læt Skanderborg Museum tjaldið, ið læt Føroya Fornminnis-savni tað í 1994. Tjaldið hongur nú í framsýningini í Brekkutúni í Hoyvík. (Myndir: Haldane Joensen)

Tróndur var tann, ið fekk giftuna millum Leiv og Tóru í lag. Tað varð gjørt til at fáa sættir („hetta tókti honum líkligast til heilar sættir“) (bls. 96) millum eftirkomarar Sigmunds og eftirkomarar Havgríms. Í íslendingasøgum síggja vit hetta fyrbrigdið, men eisini í samtíðarsøgum. Tær ættir, ið áður hava verið í stríði hvør við aðra, gifta ung fólk úr báðum ættunum til at fáa sættir. Sostatt verður giftarmál nýtt í einum væl avráddum spæli til at fáa ættir at semjast og til at styrkja teirra vald og mæti.

Skaldslig eyðkenni

Tey, ið hava granskað Føroyingasøgu, hava bit-ið merki í, at umframt at fyrsti triðingur av søguni - tíðin tá ið Sigmundur og Tórir eru hjá húskinum í fjøllunum í Noregi - lýsir eitt meiri ævintýrakent kvinnuideal enn í restini av søguni, so hefur hesin partur eisini aðrar ábendingar um ævintýramotiv. Eitt nú eru fleiri „blind motiv“, t.e. motiv, ið høvundurin kennir, men ikki nýtir til fulnar. Hetta bendir eisini á, at høvundurin hefur havt stóran kunneleika til munnliga hevd av ymsum slag, eitt nú ævintýr. Ævintýr og aðrar munnligar frásagnir byggja á heilt aðra hevd enn restin av Føroyingasøgu, men kortini eru brot úr slíkum frásøgnum vorðin flættað uppí. Tá ið Sigmundur

og Tórir finna húskið í fjøllunum, ið livir í einingi, so er hetta eitt týpiskt ævintýramotiv. Her gera heilt onnur fyrbrigdi seg galdandi enn í íslendingasøgum; her verður talað um kenstur, og her finst ein heilt øðrvísi kvinnu- og kærleiksáskoðan. Tann væna dóttirin, Turið, og Sigmundur fáa tokka hvørt til annað. Tá ið Sigmundur hefur avgjørt at fara haðani, verður kærleiki eisini nevndur. Fosturfaðirin nevnr, at hann leingi hefur vitað, at ástartokki er teirra millum. At talað verður um kenstur, bendir á ævintýramotiv. Hetta er eisini ólíkt íslendingasøgum, tí har verður orðið „ást“ sera sjáldan nevnt, men er hetta vanligari í riddara- og fornaldarsøgum. Møguliga ber Føroyingasøga eisini merki av hesum tekstsløgum. Annað, ið bendir á ævintýramotiv, er tað eydnuríka giftarmálið millum Torkil og Ragnhild. Her er tað fátækur maður og rík kvinna, ið gerast góð. Í íslendingasøgum hevði eitt slíkt hjúnalag ikki eydnast, tí tey vóru ikki javnborin.

Fyrsti triðingur av Føroyingasøgu byggir fyri ein stóran part á ferðafrásagnir, ið høvundurin hefur kent. Parturin um Torkil Turrafrost verður hildin at hava tilfar úr einum slag av útiløgumannasøgum; hetta eru søgur um menn, ið eru dømdir friðleysir; tær hava ofta ein duldarfullan og romantiskan dám. Risakendi skógar-

búgvín Úlvur, ið er stýggligur, og sum bert við tevi sínum varnast gestirnar, gevur eisini ábendingar um ævintýramotiv. Tekstslagið úti-lögumannasögur er at finna í fleiri íslenskum fornsögum og er eisini kent í yngru íslenskum sagnum, og í føroyskum fólkaminni eru spor at finna eftir slíkar søgur, t.d. søgnin um Snæbjørn.

At taka samanum

Sum nevnt so eru fornsögur, serstakliga íslendingasögur, skaldskapur, sum sigur frá hendingum, ið eru farnar fram tvær, trýggjar ella fyra øldir áðrenn, at tær eru niðurskrivaðar. Og eyðsæð er, at høvundarnir hava verið ávirkaðir av síni egnu tíð og umhvørvi og sjálvsagt eisini av tí bókmentliga ráki, ið hevur verið frammi tá. Siga hesar søgur so okkum nakað um veruligu kvinnurnar, ið livdu í víkingatíð? Eitt, ið bendir á, at neyvt samband er millum søgukvinnurnar og veruleikan tá, er, at søgurnar siga frá eini kvinnutýpu, sum víkur frá tí kristna kvinnunorminum. Henda kvinnutýpa má hava røtur í heidnari tíð, annaðhvørt hon er íblást av hevd ella av teimum kvinnum, sum livdu í Íslandi í egnu tíð søgukvinnu.

Kvinnuidealíð, ið vit kenna frá nútíðini, er merkt av eini kvinnuáskoðan, ið kom til Norðurlond frá Miðjarðarhavslondum við kristningini, og hetta kvinnuideal stendur í sterkum mótsetningi til kvinnuna í víkingatíð. Kvinnuidealíð, ið vit finna í fyrsta triðingi í Føroyingasøgu, er sera ólíkt kvinnuidealinum í restini av søguni, har tað er líkt kvinnum í íslendingasögum. Hetta fata bókmentafrøðingar sum ábending á, at meginparturin av fyrsta triðingi er settur afturat seinni, t.e. líkt er til, at annar høvundur (ella aðrir høvundar) hevur sett henda part afturat, eftir at søgan er frumritað; møguliga er ókt munandi um upprunaligu søguna við at flætta inn ymiskar ferðafrásagnir og ævintýramotiv fyri at geva søguni meiri rúmd (amplificatio).

Tá ið samanum verður tikið, má sigast, at kvinnulýsingarnar eru av sera ymisligum uppruna; tær eru lutvíst líkar lýsingunum í íslendingasögum og lutvíst ævintýrakendar. Tískil ber til at siga, at kvinnulýsingarnar eru mót-sagnarkendar, tí tær byggja á hvør sína hevd.

Heimildir:

Almqvist, Bo. 1988. Some Folklore Motifs in Færeyinga saga. Saga og kirkja. Sögufélag. Reykjavík

Almqvist, Bo. 1992. Færingasagan. 1992. (Inngangur) bls. 7-69. Gidlunds Bokförlag. Södertälje

Brennu-Njáls saga. 1954. (Ritstj. Einar Ólafur Sveinsson) Íslenzk fornrit XII. Hið Íslenzka fornritafélag. Reykjavík (endurprentað 1971)

Føroyinga søga. 1995. Bjarni Niclasen týddi. Føroya Skúlabókagrunnur. Tórshavn

Halldórsson, Ólafur. 1978. Færinga saga. Íslensk úrvalsrit 13. (Inngangur) bls. 5-51. Iðunn. Reykjavík

Hendriksen, Vera. 1982. Skjebneveven. Grøndahl. Oslo

Hendriksen, Vera. 1981. Sagaens kvinner. Grøndahl. Oslo

Íslensk bókmenntasaga II. 1992. (Ritstj. Vésteinn Ólason). Mál og menning. Reykjavík

Matras, Chr. 1927 "Føroyingasøga" í nýggjari útgávu. Varðin 7. bd. Bókagarður. Tórshavn

Poulsen, J.H.W. 1985 Fólkanøvn í Føroyum. Studia anthroponymica Scandinavica 3. bd. Swedish Science Press. Uppsala

Sørensen, Preben M. 1992: Fortælling og ære. Aarhus Universitetsforlag. Århus

Óprentaðar heimildir:

Simonsen, Marjun Arge. 1998. Føroyingasøga sum tekstslag, lýst gjøgnum høvuðseyðkenni, serstakliga kvinnulýsingarnar. Frí heimauppgáva í norrønum. Føroyamálsdeildin.

Øll endurgeving er úr týðing Bjarna Niclasens *Føroyinga søga*. Tórshavn 1995

Føroyingasøga sum heild hevur heldur ikki einfaldan uppruna. Hon kann hvørki flokkast sum íslendingasøga ella sum kongasøga. Hon ber eyðsæð merki av tí umhvørvi, ið hon er skrivað í, og hon er týðiliga ávirkað av munnligum frásögnum - ævintýrum, sagnum, úti-lögumannasögum, víkingasögum - og skrivligum keldum sum norrønum kongasögum og týddum søgum.

Alt hetta bendir á, at Føroyingasøga hevur eina samansetta skapanarsøgu, ið møguliga røkkur um eitt longri tíðarskeiði. Tískil má sigast, at yvirbráid í søguni sum heild er sera ymisligt, og tað hevur eisini ávirkan á kvinnulýsingarnar.

MARJUN ARGE SIMONSEN

er útbúgvín BA í norðurlenskum, serliga føroyskum máli og bókmentum. Hon arbeiðir sjálvstøðugt við rættlestri, týðing, teksttillaging, terminologiskum og leksikografiskum uppgávum.

Teldupostur: marjuns@kallnet.fo